

TÜRKİYE'DE RADYOLOJİDE ÇALIŞAN HEMŞİRELER

Nazan Tuna ORAN

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

Radyoloji Kliniği Hemşiresi

GİRİŞ

Son 50 yılda tıp hızlı bir ilerleme gösterirken buna paralel olarak radyoloji, özellikle son 20 yılda inanılmaz bir aşama kaydetmiştir. Hızla değişen ve yenilenen radyoloji servislerinde çalışan hemşirelerin görevlerinde değişim kaçınılmazdır. Önceleri hemen hemen sadece kontrastlı röntgen incelemelerine (baryumlu ösofagus, mide ve barsak filmleri, intravenöz piyelografi vb) hasta hazırlığı ve hasta eğitimi ile sınırlı olan radyoloji hemşireliği (2,7), günümüzde yeni görüntüleme yöntemlerini (1) ve komplike girişimsel radyolojik yöntemleri de içine almıştır (4).

Bu çalışmamızın amacı, ülkemizde radyoloji alanında çalışan hemşirelerin sayısı, eğitim düzeyleri ve faaliyetleri hakkında bilgi edinmek istatistiksel bir araştırma yapmak ve bulguları ülkemiz gerçekleri ışığı altında yorumlamaktır.

MATERYAL VE METOD

Tanımlayıcı olarak planlanan bu araştırma, Mayıs - Temmuz 1999 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini radyoloji uzmanlık eğitimi veren tüm hastanelerin radyoloji servisleri oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem seçilmemiş, tüm evrene ulaşmak amaçlanmıştır. Literatür bilgisinden yararlanılarak düzenlenen ve toplam 6 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Bu formlar, 33 üniversite hastanesi ve diğer hastanelerden 19'u (SSK, Devlet Hastanesi, Özel/Vakıf Hastanesi olmak üzere toplam 52 hastanenin radyoloji bölümü başkanlıklarına önyazı ile birlikte gönderilmiştir. Bulgular sayı ve yüzdelik olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Anket formu gönderilen 52 merkezden 28'i (%53.8) yanıt vermiştir. Üniversite hastanelerinin radyoloji bölümlerinin %73'ü, diğer hastanelerin bu bölümlerinin % 21'i anketi yanıtlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Radyoloji Bölümü Olan ve Anket Gönderilen Hastanelerin Araştırmaya Katılıp-Katılmamalarına Göre Dağılımı

	Üniversitesi Hastanesi (n:33)	Diğer Hastaneler (n: 19)	Toplam N: 52
Yanıt veren	24 (%72.7)	4(%21)	28 (%53.8)
Yanıt vermeyen	9 (%27.3)	15(%79)	24(%46.2)

Hastanelerin yatak kapasitelerine göre radyoloji servislerinde çalışan hemşirelerin sayısı, Tablo 2'de, radyolojik birimlerde (US,BT, MRG vs) görevli hemşirelerin dağılımı Tablo 3'de radyolojide çalışan hemşirelerin eğitim durumu Tablo 4'de ve hemşirelerin radyoloji bölümünde yaptığı işler Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 2. Hastanelerin Yatak Kapasitesine Göre Radyoloji Bölümünde Çalışan Hemşirelerin Sayısı

Yatak Kapasitesine Göre Hast. Sayısı	Üniversite Hastanesi		Diğer Hastaneler		Genel	
	Hemşire Sayısı	Ortalama Hemşire S.	Hemşire Sayısı	Ortalama Hemşire S.	Hemşire Sayısı	Ortalama Hemşire S.
300'den az n=6	13	2.1	-	-	13	2.1
300-600 n=5	11	2.2	-	-	11	2.2
600-1000	15	3	-	-	15	3
1000'den fazla n=12	43	5.4	34	8.5	77	6.4
Toplam					116	4.1

Tablo 3. Radyoloji Birimlerinde Çalışan Hemşirelerin Dağılımı (N:116)

Radyoloji Birimi	Birim Sayısı	Hemşire Sayısı	Ortalama
Röntgen	28	45	1,6
US	28	15	0,5
Mamografi	23	10	0,4
BT	27	25	0,9
MR	21	10	0,5
Anjio	19	24	1,3
Diğer	4	6	-
Toplam		135*	

* Toplam 8 hemşire birden fazla birimde çalışmaktadır.

Gönderilen anket formuna yalnızca %53.6 oranında yanıt alınması , ülkemizde anket formu kullanılarak yapılan araştırmalara yeteri kadar ilgi olmadığını göstermektedir (5). Bu ilgisizlik üniversite hastanelerinde nisbeten kabul edilebilir düzeyde iken (%27.3), diğer hastanelerde (Devlet, SSK, Özel Hastaneler) oldukça ciddi seviyededir (% 79) (Tablo 1).

Tablo 4. Radyoloji Birimlerinde Çalışan Hemşirelerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Mesleki Eğitim Düzeyi (Eğitim Programları)	Sayı	Yüzde
2 yıllık yüksekokullar (önlisans)	95	82
4 yıllık yüksekokul (lisans)	16	13,8
Yüksek lisans	5	4,2
Doktora	-	-
Toplam	116	100

Tablo 5: Hemşirelerin Yaptığı Faaliyetlerin Dağılımı

Hemşirelerin Faaliyetleri	Üniversite Hastanelerinde		Diğer Hastanelerde		Genel	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hasta/dosya/randevu takibi	9	6,3	9	6,3	18	12,7
Hasta/malzeme hazırlığı	44	31	7	4,9	51	35,9
Doktora yardım etme	36	25,3	5	3,6	41	28,9
"Radyoloji teknisyenliği"	8	5,6	24	16,9	32	22,5
Toplam					142*	100

* Hemşirelerin bir kısmı bu işlerin birden fazlasını yapmaktadır.

Anket formuna yanıt gönderen 28 hastanede toplam 116 radyoloji hemşiresi çalışmaktadır (Tablo 2). 300 yataktan daha az kapasiteye sahip hastanelerde ortalama 2.1 radyoloji hemşiresi çalışırken, hastane yatak kapasitesi büyüdükçe hemşire sayısında da artış gözlenmektedir. 1000'den daha fazla yatağa sahip hastanelerde ortalama hemşire sayısı 6.4 olarak belirlenmiştir; 28 hastanenin radyoloji servislerinde çalışan hemşirenin genel ortalaması ise 4.1'dir.

Radyoloji ünitelerinde görevli hemşirelerin dağılımı Tablo 3'de incelenmiştir. Ortalama 1.6 hemşire sayısı ile ilk sırada konvansiyonel röntgen birimi vardır. Bunu 1.3 ortalama ile anjiyografi birimi takip etmektedir. Radyolojinin diğer birimleri arasında çalışan hemşire sayısı açısından belirgin bir fark bulunmamaktadır. Burada dikkat çekmesi gereken önemli bir nokta 8 hemşirenin (%7) birden fazla birimde çalışmasıdır.

Radyoloji hemşirelerinin eğitim düzeyi incelendiğinde (Tablo 4), %82'sinin 2 yıllık hemşirelik okullarından mezun olduğu anlaşılmaktadır. 5 hemşire ise (%4.2) yüksek lisans eğitimi almıştır. Radyoloji bölümlerinde hemşirelerin yaptığı faaliyetlerin dağılımına bakıldığında (Tablo 5), bazı hemşirelerin ankette belirtilen faaliyetlerden birden fazlasını yaptığı anlaşılmaktadır. Toplam hemşirelik faaliyetlerinin %36'sı radyolojik tetkike hasta/malzeme hazırlığı şeklindedir ve en büyük grubu oluşturmaktadır. Bunu %29 oranı ile "radyolojik tetkikte hekime yardım etme" faaliyeti izlemektedir. Üçüncü sırayı, şaşırtıcı bir şekilde, hemşirelik faaliyetlerinin % 22.5'ini oluşturan "radyoloji teknisyenliği" almaktadır. Ülkemizde radyoloji alanında çalışan hemşirelerin iş yükünün önemli bir kısmının radyoloji teknisyenliği" kapsamına giren faaliyetlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Hemşirelik ve radyoloji teknisyenliği sağlık meslekleri içinde yer almakla birlikte, amaçları ve dolayısıyla ile eğitim süreçleri tamamen farklı iki meslektir.

Genel anlamda hemşirelik sorunları iki kısımda incelenebilir. Birincisi, hızlı ilerleyen teknoloji ve bilgi birikimi ışığında *hemşirelikte profesyonelleşme süreci* (meslek içi eğitim kalitesini artırma, sağlık bakımında bilimselleşme, lisans ve lisansüstü eğitim imkanlarının artması vs.) ile ilgili sorunlardır.

Ülkemizde bu alanda çalışmalar yapılmakla birlikte henüz oldukça yetersizdir (6). İkincisi, mesleki çalışma şartları ve zorlukları, sosyal güvence ücretlendirme gibi sorunlardır. Ülkemiz şartlarında ikinci grup sorunların bir kısmı mesleğe özgü olmakla birlikte çoğunluğu diğer meslek grupları ile aynı temellere dayalıdır. Yapılan bu çalışma ile yeni bir hemşirelik sorunu ortaya çıkarılmıştır. Buna yanlış istihdam adımı vermenin doğru olacağını düşünmekteyiz. Aslında "görev alanı dışında çalışma" ülkemiz hemşireliğinin bilinen mesleki sorunlarından biridir(3). Bu durum, genellikle diğer sağlık personelinin

eksikliğinden yada iş yükünü kaldıramamasından ve bazı hemşirelerin teknisyenlik rolünü benimsemesinden kaynaklanmaktadır; hemşirelerin zaman zaman tıbbi sekreter yada hastane içi posta işlerini yapmaları da söz konusu olabilmektedir. Böyle çalışan hemşireler hem hemşirelik görevini sürdürmektedir; hem de ek olarak bu işleri yapmak zorunda kalmaktadır. Ancak, radyoloji alanındaki hemşirelerin günlük çalışmalarında "radyoloji teknisyenliği" işini yapmaları (hemşirelik görevi yapmamaları) yukarıda söz edilen görev dışı çalışma sorunundan farklıdır.

Yanlış istihdamın ülkemizde başka birçok meslek grubunda varolduğu gerçektir. Yasal olmayanlar bir kenara bırakıldığında, sağlık alanında bu tarz bir istihdam yanlışının yapıyor olması oldukça dikkat çekicidir. Başka sağlık meslekleri arasında da yanlış istihdam olup olmadığı bilginiz dışındadır ve başlı başına bir araştırma konusu olmalıdır.

Hemşirelerin "radyoloji teknisyenliği" yapması örneğinde olduğu gibi alanında yanlış istihdamın ilk akla gelen sakıncaları şöyle sıralanabilir:

- Ülke kaynaklarının israfı ya da boşa harcanması.
- Görevde yetersizlik ya da başarısızlık.
- Okul eğitimi ile kazanılmış alt yapı olmadığı için meslekte ilerleyememe, yenilikleri takip edememe, meslek içi eğitimden yeteri kadar yararlanamama.
- Sorumluluğu altında olan hastaya yeterli yada uygun sağlık hizmetini verememe. Son aşamada hasta hayatını tehlikeye sokma.
- Mesleğin optimum şartlarını yerine getirememe nedeniyle kendi sağlığını tehlikeye atma. Örn. hemşire, radyasyondan korunmanın tüm şartlarını radyoloji teknisyeni kadar bilmeyebilir.
- Yanlış istihdam nedeniyle uzak kalındığından, yeniden asıl mesleğe dönüldüğünde bu meslekte yetersiz kalma.
- Yanlış istihdama bağlı işe alışma ve çevreye uyum sorunları nedeniyle en azından bir süre düşük performansta çalışma.
- Meslek hayatındaki bu değişiklikler nedeniyle, psikolojik durumda ve özel yaşamda olumsuz yönde etkilenme.

Ülkemizde radyoloji alanında hemşirelerin üstlendikleri faaliyetlerle ilgili yanlış göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Bu yanlışın büyük oranda (% 75) üniversite dışındaki radyoloji eğitimi veren hastanelerde (SSK ve Devlet Hastaneleri) gerçekleşiyor olması ayrıca dikkat çekicidir. Nedeni ne olursa olsun bu durumun en kısa zamanda giderilmesi, hiç olmazsa yeni görevlen-

dirmelerde buna izin verilmemesi gerekmektedir. Meslek kuruluşlarının ve resmi sorumluların bunu sağlamada etkinlikleri vardır. Tabii ki asıl sorumluluk, bu çalışanların amiri konumundaki hastane yöneticilerine düşmektedir.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de radyoloji hemşireliğinin günümüzdeki durumunu araştırmaktır. Radyoloji uzmanlık eğitimi veren 52 hastanenin radyoloji bölümüne anket formu gönderdik. Ankete yanıt veren 28 hastanede toplam 116 radyoloji hemşiresi çalışmaktadır (hastane başına 4.2 hemşire). Hemşirelerin çoğunluğu (%82) 2 yıllık hemşirelik eğitimi almıştır. Şaşırtıcı olarak, radyoloji bölümünde hemşirelik işinin %22.5'i "radyoloji teknisyeni" gibi çalışan hemşire tarafından yapılmaktadır. Bu yanlış istihdam, Türkiye'de radyoloji hemşireliğinin büyük mesleki problemlerinden biri gibi görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Radyolojide Hemşirelik

SUMMARY

Nursing in Radiology:

The aim of this study is to investigate the current position of radiology nursing in Turkey. We send inquiry form to 52 hospitals' radiology department which currently hold a radiology residency training program. Total 116 radiology nurses have been working in 28 hospitals which responded inquiry (4.2 nurses per hospital). Many of nurses (82%) had 2-year education program in their nursing school. Interestingly, 22.5% of nursing work in the radiology department has been accomplished by the nurses working as a "radiology technologist". This misemployment appears to be one of the major professional radiology nursing problems in Turkey.

Key Words: Nursing in Radiology

KAYNAKLAR

1. Brand, K.P. How well is your patient prepared for an MRI?, *Cancer Nursing* 17:512, (1994).
2. Hamblen, G.B.: Patient education: Using a radiology nurse, *Radiol Technol* 55:253, (1984).
3. Mert, A: Çalışma koşulları ile ilgili sorunlar, *Türk Hemşireler Dergisi*, 39:13, (1990).
4. Oran, N.T., Oran, İ., Memiş, A.: Management of patients with malign obstructive jaundice: Nursing perspective from interventional radiology room, *Cancer Nursing* (in press)
5. Savcı, G., Ellergezen, A., Topal, U., Tuncel, E.: Karaciğerde BT teknikleri: Ülkemizdeki durum, *Türk Radyoloji Dergisi*, 32: 32, (1997).
6. Velioğlu, P.: Hemşireliğin Düşünsel Temelleri. Alaş Ofset Matbaası, İstanbul, (1994).
7. Wakley, C.: Radiology nursing, *Nursing* (Lond), 4:33, (1990).